עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הל' ד:
יא ב מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הל' טו:
יב ג מיי' פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הל' ה:

◆

רבינו גרשום

כי איצטריך קרא לגיד הנשה במחובר. שמותר להקטיר: ורבנן ההוא לא מצית אמרת כו' ממשקה ישראל כו'. ממשקה ישראל כתב ביחזקאל מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל ואמרו חכמים מן הצאן ולא מן הפלגס בן שנה וחצי זהו פלגס לשון פלג לא כבש ולא איל אלא בינתים מן המאתים ממותר [שתי מאות] שנשתיירו בבור מיכן לערלה שבטלה במאתים ממשקה ישראל הביאו נסכים ממשקה ישראל ממותר לישראל ה"נ אין ראוי להקטיר אלא ממותר לישראל: ורבי מידי דהוה אחלב ודם. כלומר שאין מותר לישראל ואעפ"כ מקטיר: חולצו לתפוח. דשן שהיה נאסף ע"ג המזבח והיה עליו עגול כתפוח: מכבדו לאמה. כלומר נחל קטן שהיה לשם והולך לנחל קדרון: מעלהו ע"ג המזבח. משום שנאמר הקריבהו נא לפחתך. כלומר שלא יעלה הירך חסר ע"ג המזבח: השקו את התמיד כו'. כלומר קודם שחיטתו שיהא נוח להפשיט: דברו נביאים לשון הואי ויעלו כל העם אחריו והעם וגו'. בשילהי דקרא ותבקע האדמה תחתיהם: כלונסות. טירייש: וכל מי שמתנדב עלה. כלומר עלה של זהב: גרגר. גרעינ. של זהב: מעשה היה ונימנו עליה כו'. גוזמא: ומשמונים ושתים ריבות. כלומר פ"ה בתולות ארגוה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה גוזמא: אי אמרת בשלמא ספוקי מספקא ליה. כלומר משו"ה לא אכיל ולא שדי ליה: הכא במאי עסקינן כשהוכרו ולבסוף נתערבו לא שרי ליה שהוכרו גידי דהיתר ומשום הכי לא שרי להו דראוין לאכילה ולא אכיל להו שנתערבו עם גידי דאיסורא:

של שלמים מכבדו לאמה. פירש בקונטרס דגרסינן חטאת ואשם משום דשלמים נאכלים בכל העיר ומה טיבו בעזרה ונראה משום דשוק וחזה ניתן לכהנים ושם גיד הנשה שהשוק הוא ברגל ולא כיד כדתנן לקמן בזרוע (דף קלד:) ושם היו רגילין לאכול מתנותיהם בעזרה א"נ בשלמים של כהנים שכל קדשיהם היו רגילין לאכול בעזרה: **בשלשה** מקומות דברו חכמים לשון הואי. אבל ההיא דתמיד (דף ל.) קסבר דאין זה הואי כדמפרש במסכת תמיד(ט) משום שאין עניות במקום עשירות: **שלש** מאות כהנים מטבילין אותה. וא"ת דאמר סוף פ"ק דביצה (דף יח:) מפני מה אמרו וילון טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו והאי פרוכת ליכא למיחש שיתחממו כנגדו דאסור ליהנות ממנו ואמאי מטבילין אותה וליכא למימר דכיון שנארגה היו מטבילין אותה כדאמר בפ' חומר בקדש (חגיגה דף כג.) דכלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש דהתם לא איירי אלא בכלים המקבלין טומאה דמשום חומר הקדש החמירו להטבילן כאילו נטמאו אבל פרוכת דלא מקבל טומאה לא ועוד דבמסכת שקלים בפרק כל הרוקין (דף יג:) משמע בהדיא דפרוכת מקבל טומאה דתנן פרוכת שנטמאה בולד הטומאה מטבילין אותה בחוץ נטמאת באב הטומאה מטבילין אותה בפנים וי"ל דמקבל טומאה לפי שהוא אהל כדאמר בפרק קמא דסוכה (דף ז:) וסכות על הארון דכייף ליה מיכף עילויה דארון ומיהו יש ספרים דגרסי בפרק קמא דביצה (דף יח:) מפני מה וילון אסור וכן גרסינן בהלכות גדולות פירוש מפני מה אסור לעשות וילון מכלאים:

רב

לא איצטריך קרא לרבויי כי איצטריך קרא לגיד הנשה במחובר ורבנן [1]ממשקה ישראל [א]מן המותר לישראל ורבי מידי דהוה אחלב ודם ורבנן [ב]מצותן בכך שאני אמר רב הונא [א]גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח אמר רב חסדא מרי דיכי מי כתיב על כן לא יאכל המזבח [2]על כן לא יאכלו בני ישראל כתיב ורב הונא ממשקה ישראל מן המותר לישראל מיתיבי גיד הנשה של שלמים מכבדו לאמה ושל עולה מעלהו מאי לאו מעלהו ומקטירו לא מעלהו וחולצו ומאחר שחולצו למה מעלהו משום שנאמר [3]הקריבהו נא לפחתך תניא כוותיה דרב הונא גיד הנשה של שלמים מכבדו לאמה ושל עולה חולצו לתפוח תנן התם [ג]תפוח היה באמצע המזבח פעמים היה עליו כשלש מאות כור אמר רבא גוזמא [ד]השקו את התמיד בכוס של זהב אמר רבא גוזמא אמר רבי אמי דברה תורה לשון [ה]הואי דברו נביאים לשון הואי דברו חכמים לשון הואי דברו חכמים לשון הואי הא דאמרן דברה תורה לשון הואי [4]ערים גדולות ובצורות בשמים דברו נביאים לשון הואי [5]ותבקע הארץ לקולם [ו]אמר ר' יצחק בר נחמני אמר שמואל בשלשה מקומות דברו חכמים לשון הואי אלו הן תפוח גפן ופרוכת תפוח הא דאמרן [ז]גפן דתנן גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי כלונסות וכל מי שהיה מתנדב גרגיר או אשכול מביא ותולה בה אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים לפנותה פרוכת דתנן [ח]רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון הסגן [ב]פרוכת עוביה טפח ועל שבעים ושנים נירים נארגת ועל כל נימה ונימה עשרים וארבעה חוטין ארכה ארבעים באמה ורחבה עשרים באמה ומשמונים ושתי רבוא נעשת ושתים עושים בשנה ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: בירך של ימין ובירך של שמאל: מתניתין [ט]לא כרבי יהודה [י]דתניא רבי יהודה אומר אינו נוהג אלא באחת והדעת מכרעת את של ימין איבעיא להו מיפשט פשיטא ליה לרבי יהודה ומאי דעת דעת תורה או דלמא ספוקי מספקא ליה ומאי דעת דעת נוטה [כ][ג]ת"ש העצמות והגידים והנותר ישרפו לששה עשר והוינן בה הני גידי מאי עבידתייהו אי גידי בשר ליכלינהו ואי דאיתור היינו נותר אלא גידי צואר אי לאו בשר נינהו לישדינהו ואמר רב חסדא לא נצרכא אלא לגיד הנשה ואליבא דרבי יהודה דאמר אינו נוהג אלא באחת אי אמרת בשלמא ספוקי מספקא ליה שפיר אלא אי אמרת מיפשט פשיטא ליה דהיתירא ליכליה דאיסורא לשדייה אמר רב איקא בר חנינא לעולם אימא לך מיפשט פשיטא ליה והכא במאי עסקינן כשהוכרו ולבסוף נתערבו

רב

ממשקה ישראל. מקרא הוא בספר יחזקאל שה אחד מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל ולענין קרבנות ונסכיהם כתיב ומפרשינן ליה בפסחים בפרק אלו עוברין(מ) מן המותר לישראל אבל גיד הנשה לא וכי רבי קרא פרשו דהיתירא רבי ולא מחוברין דאיסורא: **מידי דהוה אחלב ודם.** דאסורין לאכול וקרבים לגבוה וכי כתיב מן המותר לישראל למעוטי טרפה אבל מין (נ)הבשר קרב כולו: **מצותן בכך.** חלב ודם הוא עיקר הקרבן: **חולצו** (ס)**(מן התפוח).** חולצו מן הירך ומשליכו לתפוח. צבור האפר שבאמצע המזבח שהיו גורפין האפר תמיד וצוברין שם וכשהוא רבה מוציאין אותו לחוץ והוא נקרא תפוח כדלקמן בשמעתין: **מרי דיכי.** בעל שמועה זו הבין דבריך וכי נאמר לא יאכל המזבח: **שלמים.** שהירך נאכל חולץ הגיד ומכבדו לאמה שבעזרה ואינו מניחו לשורפו משום נותר דכי כתיב שרפה בנותר בדבר הראויה לאכילה כתיב כדכתיב (ויקרא יט) יאכל והנותר ישרף. וקשה לי ירך של שלמים למה נחתך בעזרה והלא נאכל בכל העיר ונראה בעיני דחטאת ואשם גרסינן שהן נאכלין בעזרה אי נמי משום חזה ושוק של כהנים והגיד בתוכו ורוב אכילתן ודירתן בעזרה(ע) ולשכותיהם שם היו ישנים נקט נמי שלמים: **מעלהו.** עם הירך כמות שהיא שלמה ואח"כ חולצו בראש המזבח שגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח משום הקריבהו נא לפחתך: **כשלש מאות כור.** דשן שלא(פ) לצבור גדול שמסלקין לו מן הגלדין קרי תפוח וכן גבי יקב במסכת ע"ז (דף נו:) דורכין עם העובד כוכבים בגת ואע"ג שנוטל בידו ונותן לתפוח: **גוזמא.** מילתא בעלמא ולאו דווקא דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור: **השקו את התמיד.** כשבאין לשוחטו משקין אותו והוא נוח להפשיט: **גוזמא.** דלאו כוס של זהב דווקא: **לשון הואי.** לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא בפיו דבר שאינו ולא שיתכון לשקר אלא לא דק: **בשמים.** אלמא לא דק. וכן ותבקע הארץ לאדוניה דנראה מקול ההמון כאילו היא נבקעת אשטורדי"ר בלע"ז: **בשלשה מקומות כו'.** אבל כוס של זהב דתמיד דווקא הוא דאין עניות במקום עשירות: **גפן.** כמין גפן היה עשוי שקורין טריי"לא שמודלה על הכלונסות: **שלש מאות כהנים.** גוזמא: **נירין.** ליצ"ש: **כ"ד חוטין.** מקראי ילפינן במסכת יומא בפרק בא לו כהן גדול (דף עא:) שחוטה כפול עשרים וארבעה: **ארכה מ' ורחבה עשרים.** ארכה לגובהו של פתח אולם ורחבה לרחבו שפתח האולם גובהו מ' ורחבו כ' ופרוכת פרוסה נגדו לצניעות בעלמא כך שמעתי. ול"נ שאף פרוכת הדביר כך מדתו רחבו לרחבו של היכל שהוא כ' אמה וגבהו לגבהו מן העלייה ועד הרצפה: **ומשמונים ושתים ריבוא.** חוטין. לישנא אחרינא ריבות נערות העוסקות בה: **ושלש מאות כהנים מטבילין אותה.** כשהיא נטמאת והיינו לשון הואי דלא בעי כולי האי: **והדעת מכרעת.** לקמיה בעי לה: **מפשט פשיטא ליה.** של ימין: **דעת תורה.** כדיליף לקמיה: **דעת נוטה.** לשון ספק אבל נראה במקצת שושפינ"ט. דרכו של הנאבק עם חבירו כשהוא נותן ימינו לשמאל חבירו ומחבקו ידו מגעת מאחוריו עד ירך ימינו: **העצמות והגידין.** של פסח או בשר הנותר ממנו: **ישרפו לששה עשר.** ולא בחמשה עשר דקיימא לן (שבת דף כד:) אין שורפין קדשים ביום טוב. והנך עצמות כשיש בהן מוח קאמר ומפני ששמשו את הנותר דמוח הוי כבשר ולפיכך טעונין שריפה כנותר עצמו אבל דלאו בר אכילה אין טעון שריפה דכתיב לא תותירו וגו' (שמות יב) כל דקרינן ביה לא תותירו קרינן ביה תשרפו ואידך לא: **גידי בשר.** כל גידין הרכין הנפשטים בבשר: **וליכלינהו.** בליל פסח ולמה מותירן: **ואי כדאיקרי ואיתור.** הא תנא ליה נותר: **אלא גידי צואר.** דקשין כעצמות ודרכן לשייר על כרחו ואורחא דתנא למתנינהו באנפי נפשייהו כעצמות: **לשדינהו.** לאשפה כיון דלאו בשר נינהו: **ואמר רב חסדא** גרסינן: **ואליבא דר' יהודה.** דמספקא ליה הי אסור והי שרי והלכך על כרחיה משייר להו ותרוייהו בעי שריפה לכל חד וחד מספקינן ליה בהיתירא והוי נותר שפיר משום הכי בעי לשיורינהו ולשרופינהו: **שהוכרו.** (א) לאו דווקא: **נתערבו.** שאין יודעין איזה ניטל מן הימין ואיזה מן השמאל:

רב

מסורת הש"ס

א) [פסחים מח. מנחות ה. ו. תמורה כט.], ב) [מנחות ה: ו.], ג) תמיד כח:, ד) שם כט. ל., ה) [נ"ל הכאי בכל העמוד כך איתא בתמיד וכ"ה בערוך ערך גוזמא וכ"ה בדש"י בכריס א פכ"ה ופירושו של מלת הכאי עי' תוי"ט נדרים פ"ג מ"ב], ו) [ובפסוק קבלום], ז) תמיד כט. ע"ש, ח) שם מדות ג. [פ"ג מ"ח], ט) תמיד כט: שקלים פ"ח מ"ה, י) [נ"ל דלא], כ) [תוספתא פ"ז] פסחים פג., ל) גם זה שם, מ) [דף מח.], נ) נ"א הכשר, ס) נ"ל לתפוח, ע) [עי' יעב"ץ], פ) גם ש"א: כב., צ) [דף כט.].

◆

תורה אור השלם

1. ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל למנחה ולעולה ולשלמים לכפר עליהם נאם אדני אלהים: יחזקאל מה טו
2. על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה: בראשית לב לג
3. וכי תגשון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר יי צבאות: מלאכי א ח
4. אנה אנחנו עלים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדלת ובצורת בשמים וגם בני ענקים ראינו שם: דברים א כח
5. ויעלו כל העם אחריו והעם מחללים בחללים ושמחים שמחה גדולה ותבקע הארץ בקולם: מלכים א א מ

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שהוכרו לאו דוקא. נ"ב דהלא מתחלתו הוכרו כן פרש"י בפסחים דף פג:

◆

לעזי רש"י

אשטורדי"ר [אישטורדי"ר]. להדהים.
טריי"לא. כרם המוגבה על כלונסים.
ליצ"ש. נירים.
שושפינצ"ר [שושפיצייר"ר]. לחשוד, לשער.

◆

מוסף רש"י

מן המותר לישראל. מן המותר לאכילת ישראל הבא קרבן (תמורה כט.). מן המותר למשקה ישראל יביאו נסכים (מנחות ה.). כל קרבנותיהם יהיו משקה הכשר לישראל, כל עיקר הסעודה קרויה על שם המשקה, כלומר האכילה עם השתיה תהא מן המותר לישראל (יחזקאל מה טו). דעת תורה. כדמפרש (לקמן צא.) הירך המיומנת שבירך (פסחים פג.). דעת נוטה. כלומר מספקא הכי (שם).